

Томма Роман Павлович,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ (ЗА СТ. 368 КК УКРАЇНИ). ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Відповідно до вимог ст. 273 КПК України (Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій) керівником органу досудового розслідування, прокурором виноситься постанова про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів [2].

Під час документування фактів вчинення корупційних кримінальних правопорушень, наприклад: «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (ст. 368 КК України), або «Пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі» (ст. 369 КК України) слідчим, або відповідно до доручення слідчого оперативним працівником Національної поліції України (далі- НП України), із дотриманням вимог ст. 237 (Огляд) КПК України проводиться огляд та вручення предмета неправомірної вигоди (як правило, грошових коштів), при цьому вони обов'язково помічаються спеціальними хімічними речовинами, характеристику та особливості застосування яких ми надалі розглянемо [3].

Помітка предмета злочину за допомогою спеціальних хімічних речовин – це захід, який є одним з основних елементів документування фактів одержання (надання) неправомірної вигоди, забезпечує доказовою базою матеріали кримінального провадження при розслідуванні зазначених кримінальних правопорушень, надає можливість оперативникам та слідчим після затримання фігуранта та його огляду, процесуально закріпити факт одержання матеріальних цінностей посадовою (службовою) особою.

Необхідно зазначити, що на думку багатьох науковців, положення норми ст. 237 КПК України не дають чіткого визначення порядку виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних

слідчих (розшукових) дій, оформлення відповідного протоколу і взагалі не визначають процесуального порядку виготовлення та використання ідентифікованих (помічених) засобів [1].

Аналіз вітчизняної нормативно-правової бази, а також думок науковців та практиків, дає можливість сформулювати проблеми, які виникають у оперативників та слідчих під час використання спеціальних хімічних речовин під час документування фактів «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», а саме:

1. Під час документування фактів «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» нерідко у практичних працівників Національної поліції України (далі – НП) виникає проблема оперативного (негайного) отримання спеціальних хімічних речовин у відповідних підрозділах матеріального забезпечення НП, в деяких випадках цей процес затягується на декілька тижнів, а оперативно-розшукова ситуація потребує проведення невідкладних заходів щодо документування злочину.

2. Спеціальні хімічні речовини, особливо після першого використання, мають обмежений термін придатності та повинні зберігатися у спеціальних приміщеннях з певним температурним режимом, при таких умовах зберігання вони можуть використовуватися неодноразово. В практичних підрозділах НП нажаль відсутні такі приміщення, у зв'язку з цим оперативні та слідчі підрозділи вимушені замовляти ці засоби після кожного їх одноразового використання (тобто для документування конкретного злочину окремо замовляються спеціальні хімічні препарати), цей процес займає певний час, що може вплинути на ефективність документування злочину та є непродуктивним з точки зору затрат держаних коштів.

3. Порядок застосування спеціальних хімічних речовин (далі – СХР) оперативними та слідчими підрозділами при помітці предмета неправомірної вигоди (інших злочинів) не передбачений конкретним нормативним актом, чи відомчою інструкцією, тому нерідко у судах виникають сумніви у законності такого заходу та в тому, що гроші, інші цінності, які були помічені СХР та вилучені при огляді у фігуранта, взагалі можуть бути речовими доказами по справі.

4. Зловмисники нажаль можуть купити у приватних осіб (підприємців) пристрої (ліхтарики, лампи тощо) з звичайним ультрафіолетовим освітленням та здійснювати перевірки предмета злочину, шляхом його освітлення під час вчинення

злочину (одержання неправомірної вигоди), що унеможливило помітку предмета злочину саме хімічними речовинами, які при освітленні звичайною ультрафіолетовою лампою можуть люмінесцювати певними кольорами. Ця проблема ставить під сумнів ефективність документування даного виду злочину, може надати можливість зловмиснику уникнути затримання «на гарячому» та в подальшому нести відповідальність згідно чинного законодавства.

Для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінально-процесуального законодавства, вітчизняними науковцями розроблено ряд засобів невидимої маркіровки, кожен з яких має свої особливості, які можуть надавати перевагу уповноваженим підрозділам НП під час помітки предметів неправомірної вигоди та інших кримінальних правопорушень, наприклад:

– **препарат «Промінь-1»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **препарат «Світлячок-М»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **препарат «Сингал»**. Аерозольний балон (може використовуватися для підтвердження фактів вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією);

– **люмінесцентні порошки**. Люмінофори (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання та одержання неправомірної вигоди);

– **люмінесцентні воскові олівці** (можуть використовуватися для підтвердження фактів одержання неправомірної вигоди, вимагання);

– **чорнила «Резидент»**. Чорнила для фломастера, авторучки, капілярного стержня і штемпельної подушки (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів);

– **люмінесцентні фломастери** (можуть використовуватися для підтвердження фактів вчинення вимагання, одержання неправомірної вигоди, інших тяжких злочинів) [4].

Необхідно зазначити, що не усі вищезазначені препарати невидимі при звичайному ультрафіолетовому освітленні. Так наприклад, деякі препарати після маркування предмета злочину при освітленні пристроєм зі звичайною ультрафіолетовою

лампою, люмінесціюють певним відтінком, на відміну від інших, які видимі на предметі тільки при освітленні пристроями з високочутливими лампами.

У зв'язку з вищезазначеним та з метою вирішення зазначених проблем, пропонуємо наступні шляхи їх вирішення:

– з метою вчасного реагування оперативних підрозділів на факти корупції та ефективного документування злочину за допомогою спеціальних хімічних речовин, керівники підрозділів повинні заздалегідь (вчасно) організувати їх офіційного замовлення, з зазначенням пристроїв з лампами для їх ототожнення, а також обов'язково передбачити місця зберігання цих хімічних речовин у підпорядкованому підрозділі з дотриманням усіх правил безпеки;

– порядок виготовлення, одержання, зберігання, реєстрації уповноваженими підрозділами НП України спеціальних хімічних речовин, алгоритм проведення помітки предметів неправомірної вигоди та інших тяжких злочинів, повинен бути чітко прописаний у окремому відомчому нормативному акті. Наприклад, пропонуємо розробити Інструкцію МВС України «Про порядок застосування уповноваженими підрозділами Національної поліції України спеціальних хімічних речовин під час документування тяжких та особливо тяжких злочинів»;

– з метою недопущення використання фігурантами особистих пристроїв для освітлення предметів злочину, спеціальні хімічні речовини, які використовуються уповноваженими підрозділами НП України, повинні мати видимі властивості при освітленні високочутливими лампами (які є в наявності в практичних підрозділах НП України) та невидимі при звичайному ультрафіолетовому освітленні лампами, які є у вільному продажу;

– усі спеціальні хімічні речовини та пристрої з лампами для їх ототожнення, які будуть використовуватися уповноваженими підрозділами для документування фактів одержання неправомірної вигоди (інших тяжких злочинів), повинні мати чітко визначену процедуру їх замовлення та відповідати певним стандартам якості, що ми пропонуємо передбачити у відомчих нормативних актах МВС України.

Список використаних джерел

1. Бортун М. Проблеми регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osoblyvosti-zastosuvannya-polozhen-st-273-kpk-ukrayiny-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya/>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А.В. Савченка, К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

4. Офіційний веб-сайт лабораторії прикладної хімії. URL: <http://cobra.net.ua/about.html>.

Топорецька Зоряна Миколаївна,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної
власності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ТА ЛОТЕРЕЙ

У 2020 році в Україні легалізовано гральний бізнес. З того часу до бюджету України надійшло 2,4 млрд грн надходжень від сплати за ліцензії у сфері грального бізнесу. На сьогодні на ринку працюють вісім наземних казино, п'ятнадцять казино в мережі інтернет, три організатори ігор в покер в мережі інтернет та три організатори букмекерської діяльності.

Але з легалізацією грального бізнесу відбулись зміни в структурі злочинності, а прогалини в правовому регулювання грального бізнесу сьогодні дозволяють використовувати його для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у тому числі і від корупційних злочинів. Легалізація корупційних доходів, отриманих злочинним шляхом, з використанням грального бізнесу пов'язана з прихованням неправомірної вигоди, отриманої в результаті вчинення службових злочинів, зокрема злочинів, передбачених ст.ст. 364 (зловживання владою або службовим становищем), 366-2 (декларування недостовірної інформації), 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 368-5 (незаконне збагачення), 369-2 (зловживання впливом).

Отримуючи корупційні доходи, особа зазвичай планує спосіб приховання цього факту і створення версії про легальне